

فصلنامه تحقیقات جدید علوم انسانی

Human Sciences Research Journal

دوره چهارم، شماره ۲۹، پاییز ۱۳۹۹، صص ۳۷۵-۳۷۱

New Period 4, No 29, 2020, P 371-375

ISSN (2476-7018)

شماره شاپا (۲۴۷۶-۷۰۱۸)

امنیت در انتقال نفت و گاز شرق تنگه هرمز و توسعه سواحل مکران

وسام غلام زاده

کارشناس ارشد

انتقال نفت و گاز به شرق تنگه هرمز و توسعه سواحل مکران

خطلوله‌های نفت و گاز در هر کشور پیام‌آور ایجاد صلح، امنیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و بین‌المللی است و به‌طور قطع ساخت «خط لوله انتقال نفت خام از تلمبه‌خانه گوره به پایانه نفتی جاسک و تأسیسات جانبی» هم نمی‌تواند از قواعد این قانون نانوشته مستثنی باشد.

خط لوله‌های نفت و گاز در هر کشور پیام‌آور ایجاد صلح، امنیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و بین‌المللی است و به‌طور قطع ساخت «خط لوله انتقال نفت خام از تلمبه‌خانه گوره به پایانه نفتی جاسک و تأسیسات جانبی» هم نمی‌تواند از قواعد این قانون نانوشته مستثنی باشد.

خطلوله‌های نفت و گاز در هر کشور پیام‌آور ایجاد صلح، امنیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و بین‌المللی است و به‌طور قطع ساخت «خط لوله انتقال نفت خام از تلمبه‌خانه گوره به پایانه نفتی جاسک و تأسیسات جانبی» هم نمی‌تواند از قواعد این قانون نانوشته مستثنی باشد.

به گزارش نبض انرژی، اگر پالایشگاه‌ها را قلب صنعت نفت و گاز در نظر بگیریم، قطعاً نقش خطوط لوله انتقال همان رگ‌های خونی هستند که نیازمندی‌های دیگر اعضا را در اقصی نقاط کشور با شبکه گسترده و در انتها به شکل مویرگی انتقال می‌دهند. به همین خاطر توسعه شبکه خطوط لوله انتقال نفت و گاز، جزئی لاینفک از شریان‌های حیاتی و زیرساختی هر کشور محسوب شده و بسیار حائز اهمیت است. این شریان‌های حیاتی بر خلاف پالایشگاه‌ها و مجتمع‌های پتروشیمی، گنجینه‌ای هستند که زیر هزاران تن خاک دفن شده و از جمله دارایی‌ها و سرمایه‌هایی به حساب می‌آیند که قابل رویت نیستند ولی نقش آنها در شکل دهی و تکمیل زنجیره ارزش افزوده از یک سو و همچنین توسعه صادرات بی‌بدیل است. در حال حاضر این نقش حائز اهمیت به واسطه هزاران کیلومتر خط لوله که غالباً در سه دهه گذشته ایجاد شده اند در کشور ایفا می‌شود؛ مجموعه خطوط سراسری گاز و همچنین خطوط انتقال نفت از میادین تا پالایشگاه‌ها و همچنین از پالایشگاه‌ها تا پایانه‌های صادراتی (از جمله پایانه صادراتی نفت خام خارگ) از این دست هستند.

نقش خطوط لوله در توسعه روابط استراتژیک و پایدار در منطقه

ساخت خطوط جدید لوله‌های انتقال نفت و گاز در چهار گوشه جهان یک پیام آشکار و روشن دارد و آن این است که دست کم برای یک دوره ۲۵ تا ۳۰ ساله می‌توان انتظار رونق اقتصادی، امنیت اجتماعی و حتی بین‌المللی در یک منطقه ایجاد کرد و هزاران نفر برای سال‌ها از اشتغالی پایدار و البته مولد برخوردار خواهند شد. نگاهی کوتاه و گذرا به تاریخچه ساخت خط لوله‌های نفت و گاز در جهان نشان می‌دهد که قراردادهای بلند مدت فروش نفت، گاز و فرآورده‌های آنها (خصوصاً از طریق انتقال به روش خط لوله که نیازمند کار اجرایی و بهره‌برداری یکپارچه و نسبتاً بلند مدت است) بین کشورها، حاکی از اعتماد به پایداری روابط عمیق سیاسی، بین‌المللی، اقتصادی و اجتماعی است. به‌عنوان نمونه، ایران و ترکیه در مردادماه سال ۱۳۷۵ قراردادی ۲۵ ساله برای صادرات گاز امضا کردند و با ساخت این خط لوله در طول حدود ۲۰ سال گذشته باوجود اختلاف نظرهای سیاسی و حتی بین‌المللی میان تهران و آنکارا، اما هرگز روابط دیپلماتیک و انرژی ۲ کشور قطع نشد، زیرا هم ایران و هم ترکیه به خوبی از آثار صادرات و واردات گاز باخبرند و به مدد این خط لوله تاکنون سطح روابط ۲ کشور به‌علت برخی از اختلافات منطقه‌ای به‌مو رسیده، اما هرگز پاره نشده است. به موجب ترس از ایجاد این پایداری در روابط سیاسی ناشی از احداث خطوط انتقال نفت و گاز مشترک است که غرب و در راس آنها آمریکا مانع از نهایی شدن توافق جهت احداث خط لوله انتقال گاز به پاکستان و همچنین عمان شده است.

نقش خطوط لوله در توسعه صنایع داخلی

خطلوله‌های نفت و گاز در هر کشور پیام‌آور ایجاد صلح، امنیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و بین‌المللی است و به‌طور قطع ساخت «خط لوله انتقال نفت خام از تلمبه‌خانه گوره به پایانه نفتی جاسک و تأسیسات جانبی» هم نمی‌تواند از قواعد این قانون نانوشته مستثنی باشد. در نگاه نخست، تصور آغازین آن است که ایران قصد دارد با ساخت خط لوله‌ای حدود یک‌هزار کیلومتری با دور زدن تنگه هرمز، نفت خام صادراتی را از غرب به شرق این تنگه استراتژیک منتقل کند، اما انتقال نفت نخستین و کوچک‌ترین هدف از ساخت این خط لوله ۴۲ اینچی است (همانطور که ساخت چنین خطوطی با این هدف در کشورهای حاشیه خلیج فارس مسبوق به سابقه است). با ساخت این خط لوله و پنج ایستگاه تقویت فشار در طول مسیر، هرچند توان و ظرفیت انتقال نفت خام ایران روزانه حدود یک میلیون بشکه افزایش می‌یابد و قدرت چانه‌زنی برای فروش و صادرات نفت از غرب به شرق تنگه هرمز افزایش می‌یابد، اما بد نیست بدانیم که با ساخت این خط لوله آن هم با سرمایه‌گذاری حدود ۲ میلیارد دلاری قرار است یک تمدن جدید در شرق تنگه هرمز و سواحل مکران در نقشه جغرافیای صنعت نفت ایران متولد شود.

با ساخت خط لوله نفت خام «گوره - جاسک»، در گام نخست در سواحل مکران و منطقه جاسک ۲۰ مخزن ذخیره‌سازی نفت با ظرفیت حدود ۱۰ میلیون بشکه، پایانه و چندین پست اسکله و گوی شناور (SPM)، نیروگاه‌های برق، کارخانه‌های آب شیرین، جاده‌های دسترسی و سایر زیرساخت‌های مهم صنعتی ساخته می‌شود. از سوی دیگر با ساخت و بهره‌برداری از این خط لوله انتقال نفت، دستاوردهای دیگری همچون نزدیکی به بازارهای هدف صادراتی در چین، هند، شرق آسیا، اروپا و آفریقا، کاهش هزینه‌های صادرات، ایجاد کریدور شمال به جنوب سوآپ و ترانزیت نفت و فرآورده‌های نفتی کشورهای حوزه قفقاز، آسیای میانه، مرکزی و روسیه ایجاد خواهد شد.

توجه به پتانسیل سواحل مکران

مهم‌ترین و کلیدی‌ترین هدف از تمدن‌سازی در شرق تنگه استراتژیک هرمز را می‌توان ایجاد و ساخت پالایشگاه‌های نفت، مجتمع‌های پتروشیمی و پتروپالایشگاه‌ها ارزیابی کرد. تاکنون ۲ هاب بزرگ پتروشیمی در ماهشهر و عسلویه شکل گرفته است و با ایجاد انشعابی از خط لوله سراسری هفتم، ابتدا امکان انتقال متان و سپس با ساخت خط لوله نفت امکان انتقال نفت خام به جاسک فراهم می‌شود. متان می‌تواند در جاسک یک انقلاب جدید برای توسعه صنایع پتروشیمی و تکمیل زنجیره ارزش ایجاد کند و این محصول کلیدی در چارچوب زنجیره‌های متنوعی شامل اجرای طرح‌های GTP باهدف تبدیل گاز به پروپیلن، GTO با هدف تبدیل گاز به الفین، MTO با هدف تبدیل متانول به الفین، PDH با هدف تبدیل پروپان به پلی‌پروپیلن، MTP با هدف تبدیل متانول به پروپیلن و GTTP با هدف تبدیل متان به پلی‌پروپیلن، می‌تواند زمینه‌ساز تولید محصولات استراتژیک پلیمری و پتروشیمیایی در جاسک شود. همچنین در این سواحل

نقطه صادراتی گاز ایران به عمان از طریق خط لوله دریایی به طول ۳۰۰ کیلومتر با ظرفیت ارسال یک میلیارد فوت مکعب گاز معادل ۲۸ میلیون مترمکعب در روز جانمایی شده است.

توسعه صنایع پتروشیمی و پتروپالایشگاهی در جاسک بر خلاف خطلوله اتیلن غرب با توجه به ساحل محور بودن آن و دسترسی به منابع آب خلیج فارس و دریای عمان می‌تواند به راحتی به یک هاب بزرگ پتروشیمیایی ایران تبدیل شود که هم هزینه‌های تولید و صادرات آن به نسبت عسلویه کمتر است و هم به مدد وجود سواحل گسترده امکان توسعه صنایع پتروشیمی بدون دغدغه کمبود منابع، برای ساخت پتروشیمی‌ها، یکی پس از دیگری اقدام کرد.

البته این پایان ماجرا نخواهد بود و با توجه به صدور مجوزهای ساخت ۲ پالایشگاه نفت سنگین و نیمه‌سنگین می‌توان انتظار داشت در کنار خوراک گازی متان، خوراک‌های مایعی همچون نفتا، پروپان، بوتان، نفت سفید و... هم درجاسک تولید شود که فراهم کردن همزمان سبد متنوعی از انواع خوراک‌های مایع و گازی نویدبخش ساخت طرح‌های پتروشیمی با سبد ترکیبی خوراک بوده که هم بازگشت سرمایه و سودآوری بالایی دارد و هم امکان تولید سبد متنوعی از انواع محصولات پتروشیمی، شیمیایی و پلیمری را در جاسک فراهم می‌کند؛ به بیان ساده‌تر هر چه سبد تولید محصولات متنوع‌تر و با نگاه تولید محصولات پایین دستی باشد قطعاً زنجیره ارزش کامل‌تر می‌شود و به تبع درآمد ارزی و همچنین تاب‌آوری اقتصادی کشور به واسطه صادرات این قسم از محصولات صنایع پتروشیمی و پالایشگاهی، حتی در سخت‌ترین شرایط ظالمانه تحریم‌های غیرقانونی، افزایش می‌یابد.

در پایان بار دیگر باید بر این نکته کلیدی و مهم تأکید کرد که هدف از ساخت خطلوله نفت خام «گوره - جاسک» صرفاً انتقال روزانه یک میلیون بشکه نفت خام به شرق تنگه هرمز و دور زدن این تنگه استراتژیک و گلوگاه نفتی جهان نبوده و نیست بلکه با انتقال همزمان نفت و گاز طبیعی و توسعه هوشمندانه صنایع پالایش، پتروشیمی و پتروپالایشگاه‌ها می‌توان انتظار داشت که تا پنج سال آینده جاسک با سبقت از عسلویه و ماهشهر به مدرن‌ترین و کلیدی‌ترین هاب پتروشیمی ایران و منطقه خلیج فارس تبدیل شود که با سبد متنوعی از انواع محصولات پتروشیمی، پلیمری، شیمیایی، زنجیره‌های آروماتیک و... برگ برنده‌های متعددی برای صنعت نفت ایران در رقابت با شریکان سنتی و مهمی همچون عربستان سعودی، قطر، آمریکا، روسیه، کویت، امارات و عمان، یکی پس از دیگری عرضه کند و این همان انتظاری است که از تمدن جدید نفتی ایران یعنی «جاسک» انتظار داریم.

فهرست منابع و مآخذ

- [۱]. کمپ، جفری، رابرت هارکاو، جغرافیای استراتژیک خاورمیانه. جلد اول. ترجمه: سیدمهدی حسینی متین. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، (۱۳۸۳)، ص ۱۹۱
- [۲]. الزامات ژئوپولیتیکی انرژی دریای خزر: روزنامه دنیای اقتصاد: نشانی سایت: aftab.ir
- [۳]. امیراحمدیان، بهرام، بررسی علل و پیامدهای حضور ایالات متحده در قفقاز، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال پنجم، (۱۳۸۸)، شماره دوم
- [۴]. زرگر، افشین. منازعات منطقه‌ای در آسیای مرکزی و قفقاز و تاثیر آن بر امنیت انتقال انرژی، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، سال شانزدهم، دوره چهارم، (۱۳۸۶)، شماره ۶۰
- [۵]. گارور، جان، گسترش همکاری منطقه‌ای در زمینه انرژی دریای خزر پروژه کراس - نکا چین و ایران، ترجمه: بدرالزمان شهبازی، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، (۱۳۸۳)، شماره ۴۷
6. (EIA). (2008). "Angola",Country Analysis Briefs, March. Availableat: <http://www.eia.doe.gov/cabs/Angola/pdf>. PP 52-5
7. (EIA). (2008). "Angola",Country Analysis Briefs, March. Availableat: <http://www.eia.doe.gov/cabs/Angola/pdf>. PP 52-56
- [۸]. امیراحمدیان، بهرام، بررسی علل و پیامدهای حضور ایالات متحده در قفقاز، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال پنجم، (۱۳۸۸)، شماره دوم، ص ۸۷
9. WWW.inogate.org/html/maps/mapsgas.htm
10. (EIA). (2008). "Angola",Country Analysis Briefs, March. Availableat: <http://www.eia.doe.gov/cabs/Angola/pdf>. PP 61-67.
11. (EIA). (2008). "Angola",Country Analysis Briefs, March. Availableat: <http://www.eia.doe.gov/cabs/Angola/pdf>. PP 61-67.
- [۱۲]. حافظ‌نیا، محمدرضا. خلیج فارس و نقش استراتژیک تنگه هرمز، تهران: نشر سمت، (۱۳۸۸)، صص ۳۴۴-۳۴۵
13. https://en.wikipedia.org/wiki/Kirkuk%E2%80%93Ceyhan_Oil_Pipeline
14. https://en.wikipedia.org/wiki/Kirkuk%E2%80%93Ceyhan_Oil_Pipeline
15. <http://ayaronline.ir/1392/06/34195.html>
- [۱۶]. ملکی، عباس، امنیت انرژی و درس‌هایی برای ایران، راهبرد یاس، (۱۳۸۶)، شماره ۱۲
17. https://en.wikipedia.org/wiki/Trans-Arabian_Pipeline
- [۱۸]. واعظی، محمود. انرژی اوراسیایی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، (۱۳۸۶).
19. Brzezinski. Zbigniew (1997) Grand Chess Board Basic Book